

PRUTHENIA

Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim

TOM
V
2010

OD REDAKCJI

Szanowni Państwo,

tom piąty rocznika „Pruthenia” przynosi ważne dla Redakcji i samego Towarzystwa zmiany. Rocznik stał się organem wydawniczym nowego regionalnego towarzystwa naukowego. Miło mi bowiem zakomunikować naszym Czytelnikom, że wydawca pisma – Towarzystwo Pruthenia przyjęło w roku 2010 nowy statut oraz zmieniło nazwę na: Towarzystwo Naukowe PRUTHENIA, która dokładnie oddaje podstawowy zakres jego działalności. Nieodmiennie naszym stałym i niezawodnym partnerem pozostaje Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, z którym współpracę nieustannie poszerzamy i zacieśniamy.

Rocznik, który Państwu przekazujemy jest szczególnie z jeszcze jednego – ważnego – powodu. Zarząd Towarzystwa Naukowego PRUTHENIA postanowił bowiem, że tom piąty w szczególnie sposób honorował będzie pierwszego Członka Honorowego naszego stowarzyszenia, który to tytuł Walne Zgromadzenie Członków Towarzystwa przyznało jednemu z najwybitniejszych przedstawicieli archeologii bałtyjskiej – prof. Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi.

Szanowny Panie Profesorze – czujemy się zaszczytzeni, że mogliśmy tom ten Panu zadedykować.

Zanim przejdę do prezentacji zawartości merytorycznej oddawanego w ręce Czytelników rocznika, chciałbym zwrócić Państwa uwagę na fakt, który i mnie samego mile zaskoczył. Otóż jeżeli przejrzeć spis treści tomu piątego, to rzuca się w oczy, że został on w znacznej części „zagospodarowany” przez stosunkowo młodych autorów. Sytuacja ta zupełnie przez Redakcję nie zamierzona, ale – jak sądzę – znakomicie oddaje stan rzeczy, jaki powstał wskutek działalności Towarzystwa, a w szczególności prowadzonego przezeń seminarium naukowego poświęconego szeroko rozumianej problematyce bałtyjskiej.

Wracając do treści tomu. Obok „klasycznego” studium Grzegorza Białuńskiego poświęconego rodowi Prusa Pipina i interesującego tekstu Mateusza Boguckiego o kupcach wikińskich, treści prezentowane w roczniku układają się wedle dwóch podstawowych linii. Pierwsza z nich to studia nad osadnictwem – należą tu głównie teksty Joachima Stephana, Alicji Dobrosielskiej. Druga zaś, wyraźnie rysująca się linia zainteresowań publikowanych w tomie autorów podejmuje problematykę religijną. Mamy tu ciekawą próbę opisu przez Marka Pacholca pruskich okółwojennych obrzędów magicznych, studium Seweryna Szczepańskiego o miejscach świętych oraz wnikliwą recenzję Justyny Prusinowskiej polskiego tłumaczenia znanych studiów A. Greimasa o mitologii litewskiej.

Tym bardziej cieszy zainteresowanie problematyką religijną, które w przedstawionym Państwu tomie znalazło swój wyraz, że najbliższa – czwarta już – konferencja Colloquia Baltica, w końcu marca 2011 roku, poświęcona będzie właśnie zjawiskom religijnym na ziemiach pruskich na przestrzeni dziejów. Wydaje się, że dla społeczeństw tradycyjnych, a tym bardziej archaicznych (a tak można chyba interpretować kulturę pruską, nawet jeszcze długo po podboju), właściwe jest holistyczne ujęcie świata przeżywanego jako niepodzielne kontinuum, w którym nie występują charakterystyczne dla naszych współczesnych sposobów postrzegania i opisywania świata dystynkcje (por. Maussa koncepcja *całościowego faktu społecznego*). Nie znajdujemy w kulturze archaicznej ścisłego podziału na to, co przyrodzone i to, co nadprzyrodzone, na *sacrum* i *profanum*. Kultury te nie mają bowiem wyraźnej rozwiniętej waloryzacji religijnej. Sposób przeżywania świata przez podmiot kultury tradycyjnej oddawany bywa w literaturze przedmiotu za pomocą pojęcia „mistycznej partycypacji” (Levy-Bruhl), a charakterystyczna dlań sytuacja komunikacyjna bądź sposób działania podmiotu w świecie przez pojęcie metamorfozy (Cassirer). W opisywanych przez Marka Pacholca działaniach magicznych Prusów można widzieć przejawy funkcjonowania zdefiniowanych przez Levy-Bruhla pra-związków, czy też komunikacji magicznej. Z kolei opisywany przez Seweryna Szczepańskiego fenomen kształtowania się miejsc świętych – wyraźnie wyodrębnionej z otoczenia i waloryzowanej religijnie przestrzeni, wraz z towarzyszącymi mu zjawiskami wyodrębniania się warstwy „funkcjonariuszy” *sacrum* (niekoniecznie przecież utożsamianych z autonomiczną warstwą quasi-kapłańską, czy też kapłańską), mógłby – przy spełnionych innych przesłankach – być interpretowany jako program reformy religijnej i zmiany sposobów przeżywania i waloryzowania świata, czy wręcz jego „ontologizacji”. Nie czas tu i miejsce na rozwijanie tych wątków, niemniej ów horyzont interpretacyjny możliwy dla poruszanych w tomie problemów chciałbym przynajmniej zasygnalizować.

Na koniec mojego zwięzłego wprowadzenia, chciałbym parę słów poświęcić prezentowanej w tomie polemice, której tematem formalnie ma być zagadnienie występowania dirhemów na ziemiach pruskich, ale której zakres – jak sądzę daleko i niepotrzebnie wykroczył poza meritum sporu. Chcę podkreślić, że Redakcja ani nie podziela radykalnych poglądów reprezentowanych przez polemistów, których teksty prezentujemy, ani też nie opowiada się za żadnym z reprezentowanych stanowisk. Nasze poważne zastrzeżenia budzi również sam sposób prowadzenia dyskusji, wykraczający poza ramy dyskursu naukowego. Jedynie silne przekonanie o tym, że nasi Czytelnicy nie będą mieli żadnych problemów z uchwyceniem istoty prowadzonej polemiki, nie bacząc na sposób jej prowadzenia, skłoniło nas do opublikowania pełnych wypowiedzi obu dyskutantów.

Pozostaje mi już życzyć Państwu owocnej lektury,

w imieniu zespołu redakcyjnego „Pruthenii”
Bogdan Radzicki

PRUTHENIA

Tom V

Olsztyn 2010

PRUTHENIA

Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim

Rada Naukowa:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski*

Redagują:

*Grzegorz Białuński (redaktor), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek M. Pacholec (sekretarz),
Bogdan Radzicki (zastępca redaktora),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan*

Tłumaczenia streszczeń i spisu treści:

Joachim Stephan

Opracowanie graficzne, skład i projekt okładki:

Marek M. Pacholec

Wydano dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Edycja wspólna

Towarzystwa Naukowego „Pruthenia”

oraz

Towarzystwa Naukowego i Ośrodka Badań Naukowych
im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie,

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2010

PRUTHENIA
Band V
Zeitschrift für Geschichte und Kultur
der Prußen und der baltischen Völker

Wissenschaftlicher Beirat:

*Wiesław Długokęcki, Kazimierz Grążawski,
Sławomir Józwiak, Jacek Kowalewski, Wojciech Nowakowski*

Redigiert von:

*Grzegorz Białuński (Redakteur), Mirosław J. Hoffmann,
Jerzy M. Łapo, Marek Pacholec (Sekretär),
Bogdan Radzicki (stellvertretender Redakteur),
Ryszard Sajkowski, Joachim Stephan*

Übersetzung der Zusammenfassungen und des Inhaltsverzeichnisses:

Joachim Stephan

Vorbereitung zum Druck und Umschlagentwurf:

Marek M. Pacholec

Wissenschaftlicher Verein „Pruthenia“
und
Wojciech-Kętrzyński-Wissenschaftlicher Verein
und Wojciech-Kętrzyński-Forschungszentrum in Allenstein

ISSN: 1897-0915

Olsztyn 2010

Spis treści

<i>Od redakcji</i>	5
Bartosz Kontny, <i>Profesorowi Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w osiemdziesiątą rocznicę urodzin</i>	7
I. Studia i artykuły	
Mateusz Bogucki, <i>Między wagą a mieczem. Kupcy wikińscy w świetle źródeł pisanych i archeologicznych</i>	17
Marek M. Pacholec, <i>Pruskie obrzędy religijno-magiczne sfery wojny</i>	67
Grzegorz Białuński, <i>Ród Pipina</i>	91
Alicja Dobrosielska, <i>Uwagi o udziale Jaćwiegów w kolonizacji krzyżackiej</i>	113
Seweryn Szczepański, <i>Czy pruskie miejsca święte? Nazwy miejscowe i fizjograficzne z obszaru historycznej Pomezanii i obszarów sąsiednich w dokumentach krzyżackich</i>	133
Izabela Lewandowska, <i>Stosunek władz i społeczeństwa Warmii i Mazur do dziedzictwa archeologicznego regionu po 1945 roku. Wprowadzenie do zagadnienia</i>	161
II. Materiały i źródła	
Joachim Stephan, <i>Przywileje lokacyjne komornictwa Huntenau</i>	201
III. Polemiki i dyskusje	
Mateusz Bogucki, <i>Występowanie dirhemów na ziemiach pruskich</i>	253
Robert Klimek, <i>O dirhamach, Prusach i poszanowaniu prawa, czyli w odpowiedzi dr. Mateuszowi Boguckiemu</i>	259
IV. Recenzje i omówienia	
<i>A.J. Greimas, O bogach i ludziach. Studia o mitologii litewskiej</i> (Justyna Prusinowska)	269
<i>A.C. Куби́нь, Ятвяги в X–XI вв.: «балтское племя» или «береговое братство»? (Krzysztof Wróblewski, Szymon Mich)</i>	275
<i>Joachim Stephan, Osadnictwo pruskie i kolonizacja krzyżacka w komturstwie Dzierzgoń</i> (Seweryn Szczepański)	285
<i>Kronika oliwska</i> (Alicja Dobrosielska)	293
<i>Zakon krzyżacki w historii, ideologii i działaniu – symbole dziejowe, Der Deutsche Orden in Geschichte, Ideologie und Wirkung – historische Symbole</i> (Marek M. Pacholec)	297
V. Sprawozdania i komunikaty	
<i>Sprawozdanie z działalności Towarzystwa „Pruthenia” za rok 2008</i> (Izabela Lewandowska, Bogdan Radzicki)	301
<i>Sprawozdanie z działalności Towarzystwa „Pruthenia” za rok 2009</i> (Bogdan Radzicki)	313

Inhaltsverzeichnis

<i>Von der Redaktion</i>	5
Bartosz Kontny, <i>Professor Jerzy Okulicz-Kozaryn zum achtzigsten Geburtstag</i>	7
I. Studien und Artikel	
Mateusz Bogucki, <i>Zwischen Waage und Schwert. Die frühmittelalterlichen Kaufleute im Ostseeraum</i>	17
Marek M. Pacholec, <i>Die mit Krieg verbundenen prußischen religiös-magischen Riten</i>	67
Grzegorz Białuński, <i>Das Geschlecht Pipins</i>	91
Alicja Dobrosielska, <i>Bemerkungen zur Beteiligung von Jadwingern am Landesausbau des Deutschen Ordens</i>	113
Seweryn Szczepański, <i>Sind es heilige Orte der Prußen? Ortsnamen und physiographische Namen aus dem historischen Raum Pomesanien und den Nachbargebieten in Dokumenten des Deutschen Ordens</i>	133
Izabela Lewandowska, <i>Das Verhältnis der Behörden und der Gesellschaft in Ermland und Masuren zum archäologischen Erbe der Region nach 1945. Einführung ins Problem</i>	161
II. Materialien und Quellen	
Joachim Stephan, <i>Die Handfesten des Kammeramtes Huntenau</i>	201
III. Polemiken und Diskussionen	
Mateusz Bogucki, <i>Das Vorkommen von Dirhems in den prußischen Gebieten</i>	253
Robert Klimek, <i>Über Dirhems, Prußen und die Achtung des Rechts, oder eine Antwort an Dr. Mateusz Bogucki</i>	259
IV. Rezensionen und Besprechungen	
<i>A.J. Greimas, O bogach i ludziach. Studia o mitologii litewskiej</i> (Justyna Prusinowska)	269
<i>A.C. Кубинь, Ятвяги в X–XI вв.: «балтское племя» или «береговое братство»? (Krzysztof Wróblewski, Szymon Mich)</i>	275
<i>Joachim Stephan, Osadnictwo pruskie i kolonizacja krzyżacka w komturstwie Dzierzgoń</i> (Seweryn Szczepański)	285
<i>Kronika oliwska</i> (Alicja Dobrosielska)	293
<i>Zakon krzyżacki w historii, ideologii i działaniu – symbole dziejowe, Der Deutsche Orden in Geschichte, Ideologie und Wirkung – historische Symbole</i> (Marek M. Pacholec)	297
V. Sprawozdania i komunikaty	
<i>Tätigkeitsbericht des Vereins „Pruthenia“ für das Jahr 2008</i> (Izabela Lewandowska, Bogdan Radzicki)	301
<i>Tätigkeitsbericht des Vereins „Pruthenia“ für das Jahr 2009</i> (Bogdan Radzicki)	313

ISSN 1897-0915